

RECENZE

BURKE, Peter. Společnost a vědění. II, Od Encyklopedie k Wikipedii. 1. české vyd. Praha: Karolinum, 2013. 405 s. Limes. ISBN 978-80-246-2046-6.

Připravila jsem informaci o druhém dílu knihy Petera Burkeho *Společnost a vědění*, který volně navazuje na první díl *Společnost a vědění: Od Gutenberga k Diderotovi* (2007), neboť mne kniha velmi zaujala profesně i lidsky, svým pojetím i zpracováním. Tento druhý díl nazvaný *Od Encyklopedie k Wikipedii* je zaměřen na období od osvícenství, respektive osvěcenské Encyklopedie (1751–1766), po vznik Wikipedie (2001). Publikace je orientována na západní způsob myšlení/západní filozofii. Autor si klade za cíl přiblížit formou esejí současný stav vědění ve společnosti, jeho klady a zápory, ale i protiklady a rozpory.

Anglický historik Peter Burke se narodil roku 1937 v Anglii. Svou vědeckou dráhu zahájil na univerzitě v Sussexu. Hlavní oblasti jeho zájmu jsou raný novověk (evropská kulturní historie) a historiografie (dějiny historického myšlení). Mimo to se zabývá oblastí kultury, antropologie a sociálních dějin.

Peter Burke rozdělil svoji publikaci do tří částí. První část pod názvem „Vědomostní praktiky“ věnoval otázkám shromažďování, analýzy, šíření a využití poznatků. Popisuje, jak se v minulosti začaly informace shromažďovat, jaké podněty k tomu vedly, jaké cesty a postupy následovaly. Přibližuje historii velkých objevitelských/cestovatelských expedic (zmiňuje zde jména například Alexandra von Humboldta či Johna Hemminga, Petra Pallasse a jiných). Dále se věnuje vědeckým výpravám – jejich vzniku, náplni a výsledkům, jež sloužily k rozvoji poznání a získání dalších vědomostí a povědomí. Zvláštní pozornost věnuje způsobům shromažďování informací/poznatků, ať už to bylo *pozorování, naslouchání a vyslýchání, práce v terénu, forma dotazníků, záznamů a nahrávek, výpisků včetně vedení svazků, nakonec samozřejmě také ukládání a skladování poznatků*.

V kapitole *Analýza poznatků* si autor všímá knihoven, laboratoří, muzeí aj. Někteří badatelé vlastně „v terénu“ nikdy nebyli a tak potřebovali, aby pro ně někdo poznatky analyzoval, tj. „měnil relativně syrové informace na skutečné poznání“ (např. Arthur Waley, znalec čínské a japonské kultury v britském kontextu 20. století, tyto země nenavštívil). K procesu analýzy patří: *popis, klasifikace, kodifikace, datace, změření, testování, interpretace, narativní popis a teoretické zachycení*. Dále potom: *dešifrace* (např. egyptského písma), *rekonstrukce, posouzení pravosti* (různých rukopisů, z nichž mnohé byly falzifikáty), *počítání a měření* (vznik statistiky), *popis* (obsahu archivů, knihoven aj.), *srovnávání* (srovnávací historie), *stanovení příčin aj.*

Dále se autor věnuje *šíření poznatků*, tento proces nastává *prostřednictvím různých komunikačních médií, a to orálních, obrazových, psaných, tištěných i elektronických*. Zabývá se také otázkami spojenými s tím, komu, co a kým je sdělováno, typy médií (staré versus nové). Popisuje a vyzdvihuje mimo jiné důležitost *řeči* jako komunikačního média, které ani v dnešní době neztrácí na významu. Dále *závažností expozice* – podle autora oko je v přijímání poznatků důležitější než ucho –, a tak vlastně muzea a výstavní síně mají velkou zásluhu na šíření poznání. *Psaní* prošlo velkými změnami za celou svoji existenci – jak z hlediska druhů písma, psacích potřeb, tak vývoje gramotnosti obyvatelstva aj. *Periodika* šíří spíše informace, než poznání, někdy

bohužel i dezinformace. Kapitulu uzavírají *knihy a vizuální pomůcky* (tabulky, grafy, mapy, obrázky) šířené nejen tištěnými médii, ale i televizí a prostřednictvím internetu.

Poslední kapitola této části se věnuje praktickému *využití poznatků*, nashromážděných a zpracovaných vědomostí ve všech sférách společnosti (*poznatky v obchodu a průmyslu, vědomosti ve válce, znalosti impérií, univerzitní poznání* aj.). Podkapitola s názvem *Čerpání* (čerpat se dá z knihovních katalogů, které jsou systematicky budovány) mimo jiné stručně popisuje vznik desetinného klasifikačního systému Melvila Deweyho a klasifikačního systému Kongresové knihovny.

Ve druhé části knihy autor velmi zajímavým způsobem popisuje opačné dilema: *ztrátu vědomostí a dělení znalostí*, které jsou vlastně cenou za pokrok. Zabývá se tím, jak při dnešní přesycenosti informacemi dochází k tomu, že některé informace jsou například nevhodně uloženy. Věnuje se *odloženým, zničeným či odhozeným informacím*.

Ke *ztrátě vědomostí* dochází z několika důvodů, třeba i z důvodu zastaralosti či nedůvěryhodnosti či nespolehlivosti stávajících informací. K *ničení informací* může například dojít z důvodu smrti nositele informací a poznání, pakliže je nestačil ještě někomu předat nebo zapsat. Jde také o fenomén „firemní paměti“, kdy zaměstnanec odejde z firmy, aniž by své stávající znalosti někomu předal. K ničení dochází buď náhodou (Knihovna Kongresu v roce 1851 hořela a přišla tak o 35.000 svazků), či záměrně. *Odhazování znalostí* se děje z důvodu zastaralosti informací. V této kapitole je také zvláštní část věnována *knihovnám, encyklopediím a zavrženým myšlenkám*.

V šesté kapitole se píše o *dělení znalostí*. Dochází k úpadku „mnohoučenosti“ a zároveň k profilaci či vzniku nových oborů a podoborů, specializací. Vyzdvihuje se týmová práce. Vznikají spolky a společnosti, pořádají se kongresy na různá témata, začínají vycházet odborné časopisy v jednotlivých vědních disciplínách.

Ve třetí, poslední části díla nás autor seznamuje s geografii, sociologií a chronologií vědění.

Geografie vědění rozvíjí témata: *mikrokosmos, nacionální vědění, centra a periferie, denacionalizace vědění*, globalizace vědění, jako něco, co k šíření vědomostí patří. Státy se snaží posílit národní sebevědomí každého občana. Dále je a byl rozdíl, zda poznatky zaznívaly z centra či periferie. Později dochází ke globalizaci vědomostí.

Sociologie vědění popisuje vztah mezi poznáním a společenským prostředím a s ní související ekonomii vědění, kterou nelze oddělit od politiky vědění (jsou zde dotčena témata jako malé státy versus velké státy, učenci pod tlakem, centralizace, vědění a válka, pracující vrstvy, vzdělané ženy a jiné).

Chronologie vědění se věnuje období dvou set padesáti let. Zabývá se znalostní explozí, sekularizací a kontrasekularizací, vědomostní reformou (1750–1800), znalostní revolucí (1800–1850), rozmachem disciplín (1850–1900), krizí vědění (1900–1950), technologizací poznání (1940–1990), érou reflexe (1990–).

Publikaci doplňuje a uzavírá rejstřík a bibliografie.

Mgr. Renáta Salátová